

TISKOVÁ ZPRÁVA DIVADLO POD PALMOVKOU

Robert Bolt

At' žije královna!

(Vivat! Vivat Regina!)

REŽIE A INSCENAČNÍ ÚPRAVA:

PŘEKLAD:

SCÉNA:

KOSTÝMY:

HUDBA:

TEXT PÍSNĚ „FOTHERINGHAY“:

DRAMATURGIE:

POHYBOVÁ SPOLUPRÁCE:

Petr Kracik

Kateřina Hilská

Jaroslav Milfajt

Zita Miklořová

Dalibor řtrunc

Marie Stuartovna

Ladislav Stýblo

Karel Basák

Druhá premiéra ředesáté divadelní sezony 2007/2008

Premiéry 24. a 26. listopadu 2007 v Divadle pod Palmovkou

OSOBY A OBSAZENÍ

ALŽBĚTA	Zuzana Slavíková
MARIE	Jitka Čvančarová j.h.
WILLIAM CECIL – BURLEIGH	Miloš Kopečný
NAU	Rudolf Jelínek
ROBERT DUDLEY – LEICESTER	Jan Teplý
JOHN KNOX	Rostislav Čtvrtlík nebo Karel Vlček
JAMES DOUGLAS – MORTON	Ivo Kubečka
DAVID RIZZIO	Ondřej Kavan nebo Jan Konečný
JAMES HEPBURN – BOTHWELL	Radek Zima nebo Martin Stránský j.h.
BISKUP	Jiří Havel nebo Jan Skopeček
SIR FRANCIS WALSINGHAM	René Přibil
DE QUADRA	Luděk Nešleha nebo Ladislav Županič j.h.
WILLIAM DAVISON	Ivan Jiřík
HENRY DARNLEY (STUART)	Jan Révai j.h.
ORMISTON	Jan Konečný nebo Ondřej Kavan
LÉKAŘ, VĚZEŇ, SLÁDEK	Jindřich Hrdý j.h.

O autorovi

Robert Bolt (15. srpna 1924 - 12. února 1995)

Úspěšný anglický dramatik a scénarista, který se psaní začal věnovat až po třicítce, původním povoláním pedagog a historik - specialista na vládu Tudorovců. Za války byl vojenským letcem v Africe a teprve poté vystudoval angličtinu a historii na universitě v Manchesteru. Začal se živit jako venkovský učitel a v letech 1950 – 1958 působil jako profesor angličtiny na prestižní soukromé škole.

V roce 1957 uvedlo divadlo v Oxfordu jeho první hru *Kritik a srdce* (The Critics and the Heart) a následovala druhá hra *Kvetoucí třešeň* (The Flowering Cherry), za kterou získal Bolt titul nejslibnější dramatik roku 1957 v soutěži časopisu Evening Standart. Tehdy skončil se svou pedagogickou činností a dále se věnoval pouze tvorbě. V londýnském divadle Globe bylo uvedeno (1. 7. 1960) drama *Člověk pro každé počasí* (A Man for All Seasons) v hlavní roli s Paulem Scofieldem. Inscenace měla obrovský úspěch a o dva roky později se tato hra se stejným představitelem hlavní role stala hitem na Broadwayi.. Úspěch *Člověka pro každé počasí* vzbudil pozornost filmových, televizních a rozhlasových produkcí. Robert Bolt se prosadil jako filmový scénarista a jako autor filmových adaptací velkých románových fresek. První z nich *Lawrence z Arábie* (Lawrence of Arabia-1962) získal řadu ocenění a dodnes bývá řazen mezi významná díla světové kinematografie, stejně tak další *Doktor Živago* (Doctor Zhivago-1965), který získal vedle řady ocenění také Oscara za nejlepší scénář a Zlatý Globus. V roce 1966 byl zfilmován *Člověk pro každé počasí*, rovněž podle Boltova scénáře, poctěného cenou Academy Awards, Zlatým Globem a Cenou newyorských kritiků a další nominací na Oscara. Další divadelní úspěch mu přinesla hra *Ať žije královna!* (Vivat! Vivat Regina!), která měla v roce 1970 v Chichesteru premiéru. Zde Bolt opět zúročil své hluboké znalosti tudorovské dynastie. V průběhu sedmdesátých a osmdesátých let se Robert Bolt věnoval především televizní a filmové tvorbě. Po celém světě jsou známé jeho filmy *Bounty* (The Bounty, 1984) o vzpouře na stejnojmenné lodi a *Mise* (The Mission, 1986 – oceněná Zlatým Globem), líčí scestnost a tragické následky násilné christianizace Indiánů. Robert Bolt zemřel po dlouhé nemoci 12. února 1995 ve věku nedožitých sedmdesáti let.

Zajímavosti o hře

Historická freska Roberta Bolta *Ať žije královna !* byla napsána podle skutečných událostí popisující časovou periodu od 1560 do 1587.

Anglická královna Alžběta I. a skotská královna Marie Stuartovna – dvě ženy které se nikdy nesetkaly a byly přesto osudem postaveny proti sobě a bojují o moc, čest, lásku a nakonec i o holý život. Tragikomické a nadčasové podobenství o vzestupu a pádu i pomíjivosti pozemských věcí a neuchopitelnost i těch ostatních.

Alžběta I. - vladařka, jež se vzdala lásky a naděje na rodinné štěstí a prahne pouze po moci a Marie impulzivní, vášnivá žena, která je pro lásku ochotna riskovat vše.

(Vivat! Vivat Regina !) měla premiéru v roce 1970 v Chichesteru v Británii (Festival Theatre) a o dva roky později měla velký úspěch na Broadwayi.

V roce 1972 byla hra nominována na několik cen Tony Awards (nejlepší hra, nejlepší herečka - Eileen Atkins a nejlepší vedlejší mužská role - Douglas Rain, Lee Richardson).

Alžbětu hrála v anglické i americké verzi Eileen Atkins. Boltova žena Sarah Miles hrála Marii v originální anglickém nastudování a Claire Bloom hrála Marii v broadwayské produkci.

Hlavní Stat'

Anglická královna Alžběta I. Tudorova se narodila 7. září 1533 jako dcera anglického krále Jindřicha VIII. a jeho druhé manželky Anny Boleynové. V době svého příchodu na svět byla následkyní anglického trůnu a hýčkaným dítětem. Situace se však radikálně proměnila poté, když nechal Jindřich VIII. Annu Boleynovou popravit pro údajnou nevěru a podezření z čarodějnictví. Tříletá Alžběta byla prohlášena za nelegitimní, pozbyla titul princezny a byla odstraněna z královy blízkosti na venkov. Když se Jindřichově třetí manželce Janě Seymourové konečně narodil syn Edward, zdálo se, že Alžběta bude z kandidatury na anglický trůn natrvalo vyřazena. Na samém sklonku Jindřichova života se však díky Jindřichově šesté a poslední manželce, Kateřině Paarové, Alžběta přece jen směla spolu se svou starší sestrou Marií vrátit ke královskému dvoru. V roce 1543 byla v Jindřichem ustanoveném pořadí nástupnictví na anglický trůn uvedena jako třetí v pořadí – za bratrem Edwardem a sestrou Marií. V případě, že by ani jeden z Jindřichových přímých potomků nezanechal dědice, měl vládnout nejbližší příbuzný – což byl v dané situaci skotský král Jakub V. Stuart, synovec Jindřicha VIII.

Když v roce 1547 Jindřich VIII. zemřel, stal se jeho nástupcem tehdy devítiletý Edward VI. Zdraví mladého krále však bylo podlomené tuberkulózou a bylo zřejmé, že brzy zemře.

Edward VI. zemřel roku 1553, když ještě předtím stihl za podpory svého regenta Johna Dudleye prosadit změnu v nástupnické posloupnosti určené Jindřichem VIII. Podle tohoto nového protokolu se měla královnou po Edwardově smrti namísto Marie, které trůn náležel podle původního Jindřichova ustanovení, stát lady Jane Greyová - Alžbětina sestřenice a Dudleyova švagrová. Jane Greyová se stala první tudorovskou královnou, byla však po pouhých dvou týdnech sesazena během londýnských pouličních bouří. Marie poté triumfálně vjela do Londýna a byla jako Marie I. korunována na anglickou královnu. Její vláda však nakonec představovala pro Anglii velké zklamání: Marie I. totiž byla narozdíl od svých sourozenců katolického vyznání a pokoušela se Anglii za každou cenu vrátit do časů před Jindřichovou náboženskou reformou. Namísto toho ji však přivedla na pokraj občanské války. Mariina mladší sestra Alžběta byla uvězněna v Toweru, kde si zachránila život tím, že konvertovala ke katolicismu. Pomyslnou korunu své nepopulární politice Marie nasadila sňatkem se španělským následníkem trůnu a pozdějším španělským králem Filipem II., kterým doufala posílit vliv katolicismu v Anglii. Zřejmě pro svůj vysoký věk však Marie nemohla otěhotnět, což se neblaze odrazilo na jejím duševním zdraví. Její španělský manžel, znechucen královninými excesy (a také tím, že mu byla parlamentem odepřena jakákoli výkonná moc), nakonec z Anglie uraženě odjel. Bezdětná a dokonce i vlastním dvorem opuštěná Marie Tudorovna zemřela 17. listopadu 1558.

15. ledna 1559 byla poté, když anglický parlament potvrdil platnost původní Jindřichovy nástupnické posloupnosti, korunována tehdy dvaceti šestiletá Alžběta (která se proto musela opět přihlásit k anglikánské víře). Její korunovaci předcházelo náročné vyjednávání, dokonce i na mezinárodním poli, po kterých sice byla Alžběta uznána za právoplatnou dědičku anglického trůnu, přesto se však do konce svého života nad její vládou vznášel stín pochybností o její legitimitě. Její nárok na trůn navíc neuznali katoličtí panovníci ani Papež, takže Anglii za její vlády v podstatě kdykoli hrozila vojenská invaze. Vratkost Alžbětiny pozice na anglickém trůně ještě podtrhovala skutečnost, že Anglie byla rozdělena na „protudorovské“ přívržence umírněně protestantské anglikánské víry, katolíky (kteří měli v zemi stále důležitý vliv) a v neposlední řadě stále silnější radikální protestanty hlásící se k tzv. ženevské konfesi učení Johna Kalvína.

Alžběta byla nepochybně vzdělaná, bystrá a politicky schopná panovnice, zároveň však měla také sklony k náládovosti i svéhlavosti. Po celý život se vyrovnávala s tíhou svého dětství, během nějž byl její život téměř v neustálém ohrožení. Za vydatné pomoci svých

rádců, v první řadě Williama Cecila, barona z Burleighu se dokázala udivujícím způsobem vyrovnat s nemalými omezeními plynoucími z rozporuplného dědictví svých dvou královských předchůdců. Její a Cecilova byla spíše smířlivá, neagresivní, ale vždy rozhodná a pečlivě strategicky promyšlená. Sama královna se dala plně do jejích služeb a podřídila jí do značné míry i svůj osobní život. Přestože byla její vláda téměř neustále omezena poměrně malými finančními i vojenskými schopnostmi Anglie (a téměř trvalou hrozbou zahraniční invaze), podařilo se jí dosáhnout řady pozoruhodných výsledků. Období její vlády proto bývá právem nazýváno zlatým věkem.

Největším úspěchem Alžbětiny vlády byla bezesporu porážka španělské armády v roce 1588, která vynesla Anglii a její královnu do centra světového dění a otevřela cestu k jejímu budoucímu velmocenskému postavení. Závěrečné desetiletí Alžbětiny vlády však bylo i přes tyto nesporné úspěchy poznamenáno politickými zmatky, které vyplývaly mj. ze skutečnosti, že královna po sobě nezanechala dědice, a proto, že se začaly projevovat i nepříznivé důsledky její politiky „odkladů“ důležitých řešení na vhodnější dobu. Královnina umírněnost a snaha problémy utlumit totiž nezřídka vedla k tomu, že se mnohé důležité otázky neřešily, pouze se polovičatě neutralizovalo nebezpečí. Vzhledem k tomu, že období Alžbětiny vlády bylo zároveň dobou velkého rozkvětu anglického umění, jsme o této nejisté a nervózní atmosféře zpraveni ze Shakespearových her. Alžběta, která dala svou osobu cele do služeb státu a zřejmě velmi trpěla svým v podstatě celoživotním osaměním, upadala ke konci svého života do stále hlubší deprese. 21. března 1603 ulehla Alžběta I. na lůžko, na němž 24. března mezi druhou a třetí hodinou ranní zemřela. Jejím nástupcem se stal skotský král Jakub VI. (anglický král Jakub I.), syn popravené Alžbětiny rivalky Marie Stuartovny. Vláda Alžběty I. obsahuje ještě dnes řadu bílých míst, které jsou živnou půdou pro nejrůznější spekulace i umělecká díla. Jedním z nejvzrušivějších je bezesporu její soukromý život. Jisté je, že se v roce 1560 anglický dvůr chystal na svatbu Alžběty s Robertem Dudleyem, který právě v tomto roce za poněkud záhadných okolností ovdověl. Z tohoto sňatku z politických důvodů sešlo protože Alžběta dala z politických důvodů přednost španělskému princovi Carlosovi, synovi Filipa II. (bývalého manžela Marie I.), aby odvrátila hrozbu španělské invaze. Námluvy zřejmě byly pouze zástěrkou, která měla zdržet španělské válečné přípravy, protože není příliš pravděpodobné, že by po zkušenostech se španělskou svatbou Marie I. mohl někdo Alžbětin sňatek se španělským princem myslet vážně. Hrozba invaze však byla na čas skutečně odvrácena a Anglie tak získala čas potřebný na vojenskou přípravu. Podobný postup byl proto uplatněn i později, když byla ruka stárnoucí anglické královny nabídnuta i jiným anglickým rivalům. Ani tehdy se sňatek pochopitelně neuskutečnil. Pokusy

nalézt vhodného nápadníka mezi vysokou anglickou šlechtou skončily nakonec rovněž nezdarem a tak se Alžběta nikdy neprovdala. Což ovšem ještě nemusí nutně znamenat, že byla skutečně po celý svůj život pannou, jak se o ní tradovalo a stále někdy traduje. Přinejmenším dva její oblíbenci – Robert Dudley, vévoda z Leicesteru a jeho syn Robert Devereux, vévoda z Essexu podle všeho byli královninými milenci.

Osud Alžbětiny vzdálené příbuzné, skotské královny Marie Stuartovny byl osudu anglické královny v mnohém podobný – také Marie měla vládnout zemi, která byla neblaze zatížena dědictvím minulosti a zmítána náboženskými spory, měla složitý milostný život a byla často náladová i svéhlavá. Jeden velký rozdíl tu ale byl: zatímco Alžběta nadřazovala své zájmy zájmům státu a měla velké lidské charisma díky kterému dokázala poměrně snadno získat sympatie (a také dobré rádce), politicky naivnější a vladařsky méně zdatná Marie nadřazující nad zájmy státu svá přání a touhy, vychovávaná na francouzském dvoře, působila v prostředí Skotska i Anglie leckdy velmi arogantně až vzpurně.

Marie Stuartovna se narodila 8. prosince 1542 jako dcera skotského krále Jakuba V. Stuarta a jeho manželky Marie de Guise, příslušnice mocného francouzského rodu. Když pouhých šest dní po Mariině narození její královský otec zemřel, stala se malá princezna nominálně skotskou královnou (moc za ní v době její nezletilosti vykonávala matka Marie de Guise). Nemluvně tak v tehdejších dějinných souvislostech představovalo velmi cenný kapitál: podle dohod mezi Jakubem V. a anglickým králem Jindřichem VIII., uzavřeným krátce po Mariině narození, totiž měla být skotská následnice trůnu provdána za Jindřichova syna Edwarda VI., aby došlo ke spojení Anglie a Skotska (v době vlády Tudorů se Skotsko bylo nuceno několikrát bránit anglické invazi a zažilo několik anglických okupací). Po Jakubově smrti však skotský parlament na nátlak Marie de Guise tyto pro Skoty potupné dohody zrušil – následně však Jindřich VIII. se svým vojskem zaútočil na anglicko-skotské pomezí a oblehl Edinburgh, aby získal malou Marii pod „ochranu“. Marie de Guise však nechala brzy po vypuknutí bojů Marii Stuartovnu odvézt do Francie – na vychování a později na zasnuby s následníkem francouzského trůnu. Tento politický tah Marie de Guise učinil z Francie přímého spojence Skotska a Anglie měla brzy poznat následky tohoto pro ni tak nebezpečného spojení – ve Skotsku se totiž vylodilo francouzské expediční vojsko a válka s Anglií se nakonec protáhla na dvanáct let.

Marie Stuartovna byla v roce 1558 sezdána s neduživým francouzským následníkem trůnu Františkem (pozdějším francouzským králem Františkem II.). Svatba se konala ve stejném roce, kdy zemřela anglická královna Marie Krvavá a na anglický trůn nastoupila Alžběta I. Francouzský král podobně jako ostatní katoličtí vládcí však nepovažovali Alžbětu

za legitimní královnu, ale za uzurpátorku trůnu – nejbližší legitimní příbuznou Marie Krvavé a i dědičkou anglické koruny pro ně byla právě mladá Marie Stuartovna, Alžbětina vzdálená sestřenice. Když se v roce 1559 stal František II. francouzským králem, byla šestnáctiletá Marie Stuartovna dokonce nominální královnou tří zemí: Francie, Skotska a Anglie. František II. však zemřel již v roce 1560 a zanedlouho poté ve Skotsku zemřela i Mariina matka Marie de Guise. Měsíc po její smrti bylo skotským parlamentem a Mariinými vyjednávači v tzv. Edinburghské smlouvě uzavřeno příměří mezi Anglií a Skotskem, které jako jeden z bodů smlouvy potvrzovalo Alžbětin nárok na anglický trůn. Marie však tuto dohodu tvrdohlavě odmítla i přes Alžbětin diplomatický nátlak podepsat vlastnoručně. Přestože byla smlouva ratifikována Mariinými zmocněnci jednajícími na Mariino přání (a de jure tak vstoupila v platnost), symbolicky Marie nikdy Alžbětin nárok na anglickou korunu neuznala. Tato událost vrhla trvalý stín na vztahy obou královen.

Složitá situace ve Skotsku a prudce se zhoršující poměry ve Francii nutily Marii Stuartovnu, aby se vrátila zpět na britské ostrovy. Mezitím však skotský parlament prohlásil Skotsko za presbiteriánský (v podstatě teokratický a v duchu kalvinismu spravovaný) stát. Poměry ve Skotsku byly skutečně chaotické: za nepřítomnou Marii, která byla katolického vyznání, zde prozatímně vládl její nevlastní bratr, levoboček James Stuart, který však byl horlivým protestantem - stejně jako většina skotské šlechty. Značný vliv měl také fanatický kalvinistický kněz John Knox, který s úspěchem kázal hlavně prostému lidu. Když v roce tedy 1561 vstoupila Marie Stuartovna na skotskou půdu, setkala se hlavně s nevráživostí a chladem. Její přítomnost vadila parlamentu, který byl ovládán radikálními protestanty, aristokracií, která se většinou hlásila k protestantismu nebo kalvinismu a obávala se, že bude omezena její moc či majetky (získané často podivnou cestou), i protestantským duchovním vůdcům – v první řadě Johnu Knoxovi, který ostře vystupoval proti Mariinu katolicismu, jejím francouzským způsobům i údajným sklonům k neřestnosti. Marie Stuartovna byla totiž považována za pohlednou ženu a podle všeho si této své přednosti byla dobře vědoma.

Mladá a čerstvě ovdovělá skotská královna v této pro ni nepříznivé atmosféře navíc dělala jednu chybu za druhou - spíše než vládě se věnovala radovánkám, na které byla do té doby zvyklá (z Francie si dokonce přivezla početný doprovod – mezi jinými italského zpěváka Davida Rizzia, po určitou dobu zřejmě královnina milence). Postupně tak proti sobě poštvala nejen skotské protestanty, ale dokonce i mnohé katolické souvěrce. Královnina pozice ve Skotsku, která byla již od samého počátku dosti vratká se nyní začínala skutečně hroutit.

V roce 1562 se chystal Mariin druhý sňatek, který měl podle představ Mariiných rádců nejisté postavení královny i značně chaotické poměry ve Skotsku uspokojivě vyřešit – v úvahu přicházeli španělský následník trůnu Don Carlos nebo švédský král. Alžběta, která se právem obávala posílení moci Skotska, navrhla Marii za manžela svého milce Roberta Dudleyho, jehož prostřednictvím doufala získat větší vliv na skotské záležitosti. Marie Stuartovna však tento návrh odmítla jako urážlivý a v roce 1565 se k všeobecnému překvapení a zděšení vdala za Henryho Stuarta, lorda Darnleyho – svého vlastního bratrance, který byl blízkým příbuzným Stuartů i Tudorů a měl tedy rovněž nepopiratelný nárok na anglickou i skotskou korunu. V případě tohoto sňatku, k němuž ji zřejmě vedly nejen politické ohledy, ale také láska, však udělala Marie Stuartovna další hrubou chybu. Vdala se totiž bez papežského souhlasu nutného pro sňatek takto blízkých příbuzných a odmítla Darnleyho učinit spoluvladařem. Proti tomuto i v očích katolíků jen těžko přípustnému sňatku se ve Skotsku zvedla vlna nevole, která nakonec vyústila až v ozbrojené povstání. Marie jej sice potlačila, ale klid v zemi se jí už nastolit nepodařilo. V roce 1566 se jí sice narodil zdravý syn Jakub (pozdější skotský král Jakub VI. a anglický král Jakub I.).

Po narození syna však manželství Marie Stuartovny a Darnleyho rychle spělo ke konci: neshody mezi manžely se stupňovaly a Darnley požadoval podíl na moci (dokonce se zapletl i do vraždy Mariina milce Rizzia). Skotský dvůr se tehdy zcela vážně zabýval možnostmi nevydařené manželství rozvést, ale Marie Stuartovna s rozvodem nesouhlasila: jednak aby tím neohrozila nároky svého syna na trůn a jednak proto, že tou dobou měla milence, lorda Jamese Hepburna, hraběte z Bothwellu (tradije se, že lord Bothwell, který patřil mezi nejsurovější a nejprimitivnější skotské šlechtice, královnu nejprve znásilnil a až poté získal její srdce urputným a statečným hájením jejích práv proti vzbouřencům). Poněkud patovou situaci svérázně „vyřešila“ událost v noci z 9. na 10. února 1567, kdy došlo v domě Kirk O'Field, kde byl ubytován nemocný Darnley (trpěl patrně syfilidou), k explozi velkého množství střelného prachu. Královnin manžel byl nalezen uškrcený v zahradě – zřejmě jej kdosi zavraždil během jeho pokusu o útěk. Podezření o zosnování vraždy okamžitě padlo na Bothwella a tedy i na královnu, soud (pravděpodobně zinscenovaný) však nic neprokázal a Bothwella omilostnil.

15. května 1567, pouhého čtvrt roku po Darnleyově vraždě, se konala třetí svatba Marie Stuartovny (tato událost zaznívá s velkou pravděpodobností i v Shakespeareově *Hamletovi*, kde syn trestá otcovu vraždu a královna se provdává nápadně brzy po vraždě za otcova vraha). Stuartovniným manželem se stal jeden z nejmocnějších a nejstatečnějších, ale také nejbrutálnějších šlechticů, které Skotsko v té době mělo. Jeho manželství

s královnou nebylo akceptovatelné ani v zahraničí, dokonce proti němu protestoval i Papež, a připravilo Skotsko o poslední zahraniční spojence – stále totiž přetrvávalo (podle všeho zcela odůvodněné) podezření o Bothwellově podílu na Darnleyově vraždě. Nedlouho po svatbě došlo ve Skotsku k další ozbrojené vzpouře, tentokráte o mnoho úspěšnější – Marie se pod tíhou okolností vydala do rukou vzbouřených šlechticů pod podmínkou, že získá svobodu pro Bothwella (ten uprchl do Skandinávie, kde doufal získat pro Marii pomoc. Byl však zajat a zbytek života strávil ve vězeňské cele, kde po několika letech zešílel). Marie Stuartovna byla skotskými vzbouřenci uvězněna v pevnosti Loch Leven, kde byla přinucena podepsat abdikční listinu ve prospěch svého syna Jakuba. Až do smrti se však odmítala vzdát titulu skotské královny.

V roce 1568 se Marii podařilo z vězení v Loch Leven uniknout a dát dohromady malou armádu, se kterou vytáhla proti vzbouřeným šlechticům. Dne 13. května však byla Marie Stuartovna poražena na hlavu a nedlouho poté uprchla do Anglie, kde doufala v pomoc své královské příbuzné. Již 19. května však byla uvězněna – její přítomnost na anglické půdě totiž oživila Alžbětiny obavy o anglický trůn. Kolem Marie Stuartovny se navíc začaly shlukovat nejen katolíci, ale také ti, kteří z nějakého důvodu nebyli spokojeni s Alžbětinou vládou. Zajata Marie Stuartovna tak představovala vážné nebezpečí pro klid v Anglii i pro Alžbětin život. Poslední pokus urovnat vztahy obou panovnic se uskutečnil v roce 1570, kdy bylo sesazené skotské královně pod vlivem evropských událostí nabídnuto, že se Alžběta zasadí o Mariin návrat na skotský trůn - výměnou za Stuartovnin již dříve odmítnutý podpis na Edinburghské smlouvě. Marie však tuto nabídku i přes velké Cecilovo diplomatické úsilí znovu odmítla. Když zanedlouho poté došlo k několika pokusům o povstání proti Alžbětě, jejichž úběžníkem byla (ať již vědomě nebo nevědomě) Marie Stuartovna, stala se situace neúnosnou. V roce 1586, v předvečer dlouho očekávané španělské invaze do Anglie, se Marie Stuartovna navíc neprozřetelně zapletla do Babingtonova povstání, během nějž měla být Alžběta zavražděna. Povstáním však bylo odhaleno a spolu s ním i důkazy o Mariině účasti na něm (dodnes však kolují pochybnosti o jejich pravosti) na jejichž základě byla bývalá skotská královna obžalována. 15. října 1586 bylo v sále hradu Fotheringhay zahájeno soudní líčení, které nakonec (i přes Mariin urputný odpor) vyústilo do rozsudku smrti za velezradu a přípravu spiknutí proti královně. Alžběta s podepsáním tohoto bezprecedentního ortelu z dodnes ne zcela jasných důvodů dlouho váhala, 1. února 1587 však svým podpisem Marii Stuartovnu také odsoudila k smrti. Poprava nešťastné katolické královny se konala ráno 8. února 1587 v sále hradu Fotheringhay.

Dopisy Marie a Alžběty

Dopis napsaný Alžbětě během Mariina věznění skotskými vzbouřenci na hradě Loch Leven:

Má dobrá sestro a paní,

délka mého vězení a úskoky, které mi byly skýhány mnohými, mi vše velmi ztěžují. Stále však neztrácím naději, že mi vláda bude navracena a že se zlepší i situace, která mě tak ranila a uvrhla na cestu nejistoty. Prosím Vás proto snažně, aby jste se rozvzpomněla na svá slova darovaná mi před nedávnem spolu s vaším prstenem, že totiž tento prsten znamená Vaše přátelství a pomoc ve zlých časech. Víte už, že mě lord James připravil o vše. Melville, kterému jsem sdělila význam a smysl tohoto prstenu, nejkrásnějšího ze všech mých šperků, říkal, že má věc není ztracena. Zapřísahám Vás proto, mějte slitování, má dobrá sestro a sestřenice, a věřte, že na světě nemáte příbuzného, který by Vás miloval vroucněji a oddaněji. Snažně Vás prosím, prokažte mi svou lásku.

Nabádám vás však, buďte opatrná, protože nikdo jiný neví, že jsem vám napsala, jinak se mé záležitosti snad stanou ještě horšími než jsou teď. Vychloubači mezi Vašimi přáteli totiž rozšiřují po Vašem dvoře zkažky o každém Vašem slově i činu. Bůh požehnej Vaší náklonnosti a dej, ať i nadále se mnou setrvává trpělivost a s Vámi vznešenost, ať mohu jednoho dne sama vyvrátit pomluvy, které se ani neodvažují napsat, které však nás dvě stále štvou proti sobě a jejichž vysvětlení může prokázat dobrou službu mě i Vám.

Vaše oddaná, milující a dobrá sestra a sestřenice Marie, vězněná na Loch Levenu

Dopis napsaný Alžbětě před Mariiným vstupem na anglickou půdu:

Dundrennan, 15. května 1568

Velké a mocné vládkyni Alžbětě -

Snad nepřehlédnete, má nejdražší sestro, velikost mého neštěstí, které bude líčit tento list, a které snad před nedávnem dolehlo i k Vaším uším. Chci Vás krátce seznámit, pokud dovolíte, se svou záležitostí, svěřit se Vám a zvýšit tak velikost Vašeho majestátu, který mi snad podá pomocné rámě vysvobodí mě, veden Všemohoucím, z nedůstojných poměrů krutého vězení, které nyní zažívám.

Prohrála jsem bitvu, a ti, kteří mi zachovávali oddanost v ní byli sraženi před mýma očima. Nyní jsem nucena odejít i ze svého království a odevzdat se Bohu. Už nemám jinou naději než Vaši laskavost. Naléhavě Vás proto prosím, má nejdražší sestro, aby jste se co nejdříve zabývala mými záležitostmi. Mezitím pak budu snažně prosit Boha, aby Vám dal nebeské požehnání a mě, aby dal trpělivost a útěchu, se kterou doufám a modlím se za spásná znamení od Vás.

Vaše oddaná sestra Marie

Alžbětin poslední dopis pro Marii (říjen 1586)

Znáte množství cest a způsobů, jak mě připravit o život a jak uvrhnout mé království do zkázy a krveprolití. Nechtěla jsem nikdy vykonávat žádné krutosti, ale nyní jim musím sama čelit a chránit svůj vlastní život. Vaše zrádná a hanebná prohlášení, která jste učinila, Vás samy již nyní odsuzují. „Jsem vaše budoucnost“, tak prý odpovídáte na otázky šlechticů a soudců mého království, jako kdybych již nebyla. Obviňuji Vás proto a nařizuji Vám, abyste odpověděla, zda jsem správně zpravena o vašich nestoudnostech.

Je to jednání postrádající úcty k Vám stejně, jako Vaše chování ke mně.

Alžběta

Jeden z posledních dopisů Marie Stuartovny Alžbětě

Fotheringhay, 19. prosince 1586

Milostivá paní!

Od těch, do jejichž rukou jste mne vydala, jsem nedostala příležitost ani k tomu, abych Vám osobně sdělila, co mám na srdci, ani abych se zprostila obvinění ze zlé vůle, se kterou prý proti své pokrevní příbuzné plánuji nějaký krutý a nepřátelský čin. Nemohlo dojít ani k tomu, abych Vás láskyplně seznámila s tím, co se mi zdá prospěšným pro Vaši vlastní bezpečnost a Vaše blaho, jakož i pro zachování míru na tomto ostrově – uskutečnění tohoto záměru přitom nemohlo nikomu škodit, neboť záleželo jen na Vás, zda moje rady přijmete nebo zavrhnete, zda budete nebo nebudete věřit mým vývodům. Proto chci nyní hledat posilu jen v Ježíši Kristu, který těm, kdo jej volají ve svém soužení z upřímného srdce, poskytuje spravedlnost a útěchu, zejména jsou-li zbaveni jakéhokoliv lidského porozumění a odkázáni pouze na jeho svatou ochranu. Za to budiž pochválen. Moji důvěru nezklamal a poskytl mi sílu a odvahu in spe contra spem, abych snesla nespravedlivé pomluvy, žaloby a posměšky ze strany těch, jimž nepřísluší, aby mne soudili, a abych s neochvějnou pevností a oddaností přijala smrt ve jménu moci a věčného trvání římsko-katolické apoštolské církve. Protože mi lordi Buckburst a Beale naznačili, že se již mám připravit na konec své dlouhé a trudné životní pouti, požádala jsem tyto posledně jmenované, aby Vám mým jménem poděkovali za tuto příjemnou zprávu a požádali Vás, abyste v několika bodech pomohla ulevit mému svědomí.

S Vaším souhlasem mne mezitím zpravil lord Paulet, že mi byl navrácen můj pokladník včetně peněz, jež mi byly odňaty, s ujištěním, že to, co chybí, bude vráceno později. Chtěla bych Vám za to poděkovat a také si od Vás vyprosit i poslední milost, o níž bych se navzdory jiným možnostem ráda zmínila jen Vám, neboť za ni nechci být zavázána nikomu jinému. Nedoufám, že bych u puritánů našla něco jiného než tvrdost, neboť dnes mají ve svých rukou největší moc a jsou mými nesmiřitelnými nepřáteli: Bůh ale ví, v čím područí! Nechci však nikoho napadat, všem chci spravedlivě odpustit, tak jako i já sama doufám, že mi bude odpuštěno a že mi odpustí Bůh, náš Pán.

Dovolte mi, milostivá paní, požádat Vás ke cti Ježíšově, jehož jméno jsou podřízeny všechny mocnosti, i ve jméno naší společné krve o toto: dovolte, aby mí zkroušení sluhové, až bude

ukojena temná touha mých odpůrců po mé nevinné krvi, směli společně odvézt mé ubohé tělo a pohřbít je v posvěcené půdě po boku mých předků a mé zesnulé královské matky ve Francii – prosím o to vzhledem k tomu, že ve Skotsku byly ostatky mých královských předků zhanobeny, kostely znesvěceny a zničeny, a že já, umučená zde v Anglii, nesmím být pochovaná po boku Vašich předků, kteří jsou přítom i mými předky. Naše náboženství však stanoví, že je důležité spočinout v posvěcené půdě. A protože mi bylo řečeno, že nechcete v ničem znásilňovat mé svědomí a víru, že jste mi dokonce povolila kněze mého vyznání, doufám, že mi neodmítnete ani toto poslední přání a poskytnete svobodný hrob mému tělu, které zanedlouho opustí duch, neboť mé tělo a duch zřejmě nikdy nemohou společně dosáhnout svobody, žít spolu v míru a přinést tento mír i Vám. Nechci Vás však obviňovat před Bohem, jen Vám z celého srdce přeji, aby Vás po mém skonu obdařil Bůh poznáním pravdy.

Poněvadž mne děsí nenávisť těch, do jejichž moci jste mne vydala a jejichž falešná obvinění jste se rozhodla vyslyšet, prosím Vás, nedopustíte, aby mne popravili bez Vašeho vědomí - ne proto, že bych se bála muk, která jsem připravena vytrpět, nýbrž kvůli pomluvám, jež by se šířily, kdyby se vše odehrálo bez věrohodných svědků. Dovolte proto mým sluhům, aby se mnou zůstali až do konce, aby potvrdili, že jsem zemřela jako dobrá věřící. Dovolte jim, aby po vykonání rozsudku společně odvezli mé ostatky tak nenápadně, jak je záhodno, zajistíte prosím, aby jejich brzkému odjezdu nic nebránilo a aby jim nikdo nebral to, co jim chci před smrtí odkázat ze svého zbylého majetku, neboť je to jen malá odměna za jejich věrnost. Šperk, který věnuji Vám snad budu smět poslat se svými posledními slovy - nebo i dříve, pokud si to budete přát. Naléhavě Vás však žádám, dovolte mi poslat jeden skvost a několik slov na rozloučenou mému synovi spolu s posledním požehnáním; toho požehnání byl zbaven na Váš popud, neboť se mnou musel přerušit veškeré styky. Ó, to neblahé rozhodnutí! Svěřuji jej Vám osobně a Vašemu svědomí.

(...)

Nechť mě osvítí Duch svatý, abych ve smrti, po níž toužím, odpustila těm, kdo si ji přáli a prosazovali. To bude mou starostí až do konce, jenž se mi zdá být takřka štěstím, neboť mne zbavuje povinnosti stát se svědkyní pohrom, jež ohrožují tento ostrov, poněvadž není-li Bůh milován a obáván, nelze ješitnost a bezohlednost světské myšlenky nijak krotit. Neobviňujte mne z pýchy, jestliže Vás nyní, když opouštím tento svět a připravuji se na lepší, upozorňuji na to, že přijde den, kdy také od Vás bude požadován účet za úřad, jenž Vám byl svěřen, i za ty, kdo museli z pozemské říše odejít dříve než Vy.

Vaše setra a sestřenice, protiprávně vězněná Marie, královna

Dopis Alžběty Jakubovi Stuartovi (pozdějšímu králi Jakubu I.) do Skotska (14. února. 1587)

Můj drahý královský Bratře, chtěla bych Vám dát na vědomí strašné utrpení své mysli, hluboce zkroušené nad strašlivým neštěstím, které nás navzdory mému upřímnému přání postihlo. Poslala jsem svého příbuzného, který se těší Vaší přízni, aby Vám vysvětlil vše, co

se pero zdráhá napsat. Dovolávám se Boha, aby dosvědčil, jak jsem v celé té hrozné věci nevinná: budete-li si myslet, že jsem neučinila žádný pokus, věřte, že jsem jej učinila mnohokrát. A věřte také, že nejsem naplněna zlovolností ani ovládána cizími osobami; nikdy nezapřu samu sebe. Nemyslím na rod a nejsem ani příbytkem žádných hnusných myšlenek. Ale, a to není výmluva, opravdová příčina celé té strašné podívané ohromila všechny svou pravdivostí. Ubezpečuji Vás proto o tom, že vše bylo zasloužené. Ještě jsem sama překvapená celou záležitostí, jakou už nikdy nechci prožít; už nikdy víc nechci způsobit žádnou škodu, a to ani myšlenkou.

Snad Vás tyto okolnosti obměkčí ve vztahu k mému poslu, spolu s těmito slovy od příbuzné, která Vás miluje víc než nejdražší přítel: vězte, že ani největší opatrnost a obezřetnost nezajistí mě ani Vám pokoj a bezpečí. A jako je Vámi souzen každý, kdo se proti Vám postaví, tak je souzen i každý, kdo se postaví proti mě. Proto jsem Vás tedy uvrhla do neštěstí. Prosím Boha, aby Vám dal dlouhou vládu.

*Vaše nejupřímněji milující sestra a sestřenice
Královna Alžběta*